Aan de vooravond van de gemeenteraadsverkiezingen werd door u een fractievoorzitter uit de nationale politiek als spreker uitgenodigd. De opdracht van ons allen, of wij nu gemeentelijk, provinciaal, nationaal of internationaal werkzaam zijn, is in wezen dezelfde. Wij moeten meehelpen, dat de voorwaarden worden geschapen om ons volk - héél ons volk in al zijn geledingen - in welzijn en welvaart te laten groeien. Maar ook : om bij te dragen tot de menselijke ontplooiing van volkeren buiten onze eigen grenzen. Ons land en de wereld moeten méér menselijk leefbaar worden. De heer Sieto Hoving zal, naar ik veronderstel, ons straks wel duidelijk maken op welke punten en hoe wij zelf moeten worden verbeterd om de wereld te kunnen verbeteren. Nu deze zaal echter nog niet is overspeeld met gevoelens van berouw en boete, die ongetwijfeld op zijn tuchtiging zullen volgen, heb ik nog juist de tijd om te laten zien waarom onze K.V.P. de beste partij is en op welke punten wij anderen, politieke rivalen, menen te moeten verbeteren. In mijn rede op de Partijraad, ruim twee maanden geleden, heb ik ter inleiding van ons onderlinge beraad, vooral getracht een aantal structurele vraagstukken met actuele kanten, te behandelen : de opbouw van een vreedzame internationale samenleving ontwikkelingshulp, Vietnam); het algemeen welzijnsbeleid (en daarbij ook de ontwikkeling van Limburg), de sociaal-economische democratie (en daarbij middenstand en landbouw). Ook hebben wij mèt elkaar nogal wat aandacht besteed aan sociaal-economische vragen en aan het financiëel-fiscale beleid. Vandaag wil ik slechts kort op enkele onderdelen van het buitenlands beleid ingaan Meer uitvoerige aandacht zou ik willen wijden aan de invloed, die gemeenschapsvoorzieningen en de financiering daarvan op de leefbaarheid van ons land

kunnen hebben en aan wat ons daarbij in de huidige omstandigheden te doen staat. Tenslotte zou ik één van de punten willen belichten, die sterk naar voren kwamen in het intensieve beraad, dat wij hebben gevoerd nav de jongste verkiezingsuitslag, nl de voor zo vele burgers zeer bezwaarlijk wordende ingewikkeldheid van de uitvoering van het overheidsbeleid op enige terreinen. Vietnam Indonesië. In ons land en in tal van andere landen groeiend inzicht in de wenselijkheid om bepaalde gemeenschapsvoorzieningen (onderwijs, woningvoorziening, verkeer, recreatie enz. enz.) uit te breiden : opdat de individuele mens in de naaste en meer verwijderde toekomst zich kan ontwikkelen, kan blijven ademhalen, leven. In ons eigen K.V.P.-Werkprogram wordt - overigens in een taal die nog niet de vereenvoudigingskuur heeft ondergaan waartoe de jongste verkiezingservaringen aansporen - gevraagd om : "aanpassing van de maatschappelijke en publieke voorzieningen in overeenstemming met de zich wijzigende behoeften, met de beschikbare middelen en de aanwezige prioriteiten, een en ander begrensd door de normen van een structureel en conjunctureel verantwoord begrotingsbeleid". Moeilijke taal, maar niet zonder wijsheid. Dat zal blijken. Met grotere publieke voorzieningen ter overwinning van een aantal knelpunten in de groei hebben wij ingestemd. Met het vragen van aanzienlijk meer fiscale offers om de sterk stijgende uitgaven te financieren eveneens. Bedenken dat dekkingsplan '66 uiteraard de volgende jaren doorwerkt en evenredig meestijgt. Ook zijn wij akkoord gegaan met een tijdelijke afwijking van de bekende begrotingsnorm. Dit alles heeft ook blijvend effect voor de belastingdruk. Op de Partijraad verklaarde ik hoe en waarom.

Bij de Kabinetsformatie werd afgesproken om bij het

invoeren van nieuwe prioriteiten het geheel van de uitgaven critisch te bezien in het nieuwe licht. En dat zou worden getracht, naar verhouding minder dringende uitgaven te schrappen of verminderen. Daarvan is nog weinig terecht gekomen. Wij moeten in een beoordeling daarvan wel het feit betrekken, dat het nieuwe Kabinet-Cals na zijn optreden nog maar een uiterst beperkte tijd beschikbaar had om de begroting '66 op te stellen. Wij hebben in het najaar '65 gewaarschuwd voor een te grote uitgavenstijging in '66 en voor een versterkt gevaar in 67. Op de Partijraad heb ik de motieven uiteengezet waarom wij niet met een eigen uitgavenplan zijn gekomen en waarom wij tenslotte, mede op grond van bepaalde toezeggingen, akkoord zijn gegaan met het uiteindelijke uitgaven- en dekkingsplan voor 1966. Intussen blijkt, dat in ons land : de lonen sterker dreigen te stijgen dan verantwoord werd geacht; de prijzen sterker stijgen dan werd verwacht; de betalingsbalans geen overschot maar een tekort gaat vertonen; de kapitaalmarkt krapper en de rente hoger werd dan werd vermoed; de ontevredenheid toeneemt. Er is bestedingsinflatie, looninflatie, monetaire inflatie, geïmporteerde en geëxporteerde inflatie. Wij blijken niet in een sprookjesland te leven waar alles uit de hemel komt te vallen, waar alles mogelijk is. De President van de Nederlandse Bank waarschuwt en vermaant. De EEG-Commissie waarschuwt tweemaal. Daartegenover staan optimistischer stemmen, nog niet zo heel lang geleden zelfs nog van ministers. Ook klinken er nog stemmen tot verdere opvoering van de gemeenschapsvoorzieningen en van de fiscale offers. Wat staat ons te doen? Voor paniek is geen reden. Voor zorg wel. En dus voor een positieve aanpak, rekening houdend met de werkelijkheid. Laten wij eerst de feiten onder ogen zien

De gevolgen van de voortgaande geldontwaarding zijn in strijd met de verdelende rechtvaardigheid. De economisch en maatschappelijk zwakkeren worden er het meest door getroffen. Zij kunnen niet of maar ten dele de hogere kosten van levensonderhoud op anderen afwentelen. De geldontwaarding bedreigt de doelmatigheid in de economie en belast het stelsel van sociale zekerheid. Het sparen in geld - vooral voor beginnende en kleinere spaarders de normale vorm van bezitsvorming - wordt gestraft en ontmoedigd. Toch is sparen, als basis voor bezitsvorming ên voor onze nationale economie, van wezenlijke betekenis. Schulden maken lijkt aantrekkelijker te worden dan sparen. De stijgende rente als gevolg van de krapte op de kapitaalmarkt begint de particuliere woningbouw en daarmee een zo ruim mogelijke woningvoorziening in ons land te belagen; het verschil in rente tussen woningwetbouw en particuliere bouw bedreigt een gezonde doorstroming. Ook worden door de krapte op de kapitaalmarkt vooral de kleinere en middelgrote bedrijven getroffen; juist hun geneigdheid tot investeren zal afnemen; de verhoudingen worden scheef getrokken. Dit alles vraagt van de Regering een krachtige aanpak om de geldontwaarding tegen te gaan. De tijd is aangebroken om naast - liever : in onverbrekelijke samenhang met - de paragraaf over de gemeenschapsvoorzieningen een ander onderdeel van de Regeringsverklaring van het Kabinet-Cals meer gewicht te geven, nl die over de inflatiebestrijding. Ik citeer uit de Regeringsverklaring : ”De aanhoudende inflatoire ontwikkeling, die na de oorlog te constateren valt, brengt grote bezwaren met zich mede. Ook internationaal wordt de noodzaak de inflatie te beteugelen steeds meer ingezien. De Regering is vastbesloten, voorzover dat in haar vermogen ligt, een bijdrage te leveren tot de bestrijding van deze inflatoire ontwikkeling. Hoe moet dat gebeuren? Hoe moeten we dit zien in het licht van het gehele beleid van 1967. Mogelijkheden in internationaal verband beperkt (b.v. nog geen gemeenschappelijk economisch, budgettair, monetair beleid in EEG). Beleid m.b.t. lonen en prijzen zonder meer is dokteren aan de buitenkant.

In een overspannen economie kan men moeilijk van de vakbeweging verwachten, dat zij zich die matiging oplegt die eigenlijk gewenst zou zijn. Als de loonkostenontwikkeling de stijging van de produktiviteit zo sterk blijft overtreffen als reeds jarenlang het geval is moet men er toch rekening mee houden, dat dit ook in de prijsontwikkeling tot uitdrukking komt. De voortgezette druk op de vrinsten zou anders vooral ook de investeringen, bron van toekomstige welvaart voor ons allen, in gevaar brengen. Een gematigde en evenwichtige loon- en prijsontwikkeling is nodig: en voor een goede welvaartsgroei en uit een oogpunt van sociale rechtvaardigheid. Maar daaruit volgt dan ook dat de overheid naast de monetaire politiek hèt invloedrijke instrument moet gebruiken, dat zij wèl kan hanteren : de overheidsuitgaven. Wanneer de overheid bereid is tot een matiging in de uitgavenstijging, kan zij tot ontspanning bijdragen. In een onverbrekelijke samenhang daarmee zal zij ten aandien van loon- en prijsvorming iets doelmatigs, kunnen doen. Ook bij de noodzakelijke flinke matiging in de uitgavenstijging zal toch nog een hoog uitgavenpeil blijven bestaan. De gemeenschapsvoorzieningen die voor de toekomst, ook van werkgevers en werknemers nodig zijn, kunnen dat rechtvaardigen. Bij beide groepen bestaat in ons land waarachtig wel het inzicht, dat hoge overheidsuitgaven niet kunnen samengaan met te hoge particuliere bestedingen: dan blijven wij in de inflatie en komen in een verdere overbesteding met alle sociale en economische rampen van dien. Pas wanneer de overheid een uiterste krachtsinspanning tot beteugeling der uitgavenstijging daadwerkelijk verricht, zal op het vlak van lonen en prijzen een gematigde ontwikkeling te verwezenlijken zijn. Dan ontstaat ook het klimaat waarbij het bedrijfsleven de verantwoordelijkheid voor lonen en andere arbeidsvoorwaarden primair zelf kan blijven dragen. Dan ontstaat een beter klimaat voor de vakbeweging om een boven een bepaald cijfer uitgaande inkomensverbetering in de vorm van winstdaling, investerings. loon of anderszins in de besparingssfeer te brengen.

Voor het welslagen van zo’n ontwikkeling zou het uiteraard gewenst zijn dat ook de ondernemers, zij het met variaties naar gelang van de diverse mogelijkheden - in het grootbedrijf boven zo geheel anders dan in het midden- en kleinbedrijf - zich in die richting positief zouden opstellen. In een aantal gevallen kan worden voortgebouwd op wat reeds bestaat op het gebied van winstdaling en bezitsvorming. Maar ook dan nog zal het zaak zijn, zich krachtig in te spannen om de totale loonkostenstijging binnen de economische mogelijkheden te houden. Ik heb het loon- en prijsbeleid voor 1967 willen belichten in een onverbrekelijke samenhang met het uitgavenbeleid voor 1967 van de overheid. De overheid wil echter reeds tussentijdse maatregelen treffen, die ons volgende week bekend zullen worden gemaakt en waarover de Tweede Kamer een debat zal houden met de Regering. Een ingreep tijdens de rit zal voor de Regering verre van eenvoudig zijn. Toch zal de Regering haar doelstelling, nl. het binnen de gevarenzone houden van lonen en prijzen moeten vasthouden. In de Kamer hebben wij onzerzijds met die doelstelling onze instemming betuigd. Ik zal geen poging doen hier nu a.h.w. op de stoel van de Regering te gaan zitten door precies te vertellen wat wel en wat niet zou moeten gebeuren. Wij willen ons voordeel over de te nemen beslissingen laten afhangen van aan de Kamer te verschaffen feiten tav de sociaal-economische ontwikkeling en motiveringen voor de gekozen oplossing. Maar wel wil ik als algemeen uitgangspunt stellen, dat enige maatregel mbt lonen en enige maatregel mbt prijzen naar onze mening niet doelmatig zou zijn, wanneer niet tegelijkertijd de overheid zelf tot een matiging van de voorgenomen uitgavenstijging zou komen als eigen onmisbare bijdrage tot een evenwicht in ’66. Ik keer nu weer terug tot de problemen van de voorbereiding der begroting voor 1967 waarover, mede gezien de uitlatingen over de grote omvang van het te verwachten tekort, de discussie in ons land is losgebrand. Ik heb getracht aan te tonen, dat een krachtige beteugeling van de uitgavenstijging en dus het terugbrengen van het tekort tot een zo gering mogelijk bedrag noodzakelijk is om te voorkomen, dat onze economie uit haar voegen wordt gerukt, om de geldontwaarding krachtig te kunnen tegengaan en te voorkomen, dat de sociale rechtvaardigheid

geweld wordt aangedaan. Het zal u duidelijk geworden zijn, dat daarmee allerminst wordt beoogd het programma voor gemeenschapsvoorzieningen van dit Kabinet in de kern aan te tasten. Neen, de hiervoor bepleite matiging lijkt mij in de huidige omstandigheden integendeel volstrekt noodzakelijk om - zij het over een iets langere termijn gespreid - dit programma te kunnen verwezenlijken. Met waardering heb ik vernomen dat in de afgelopen week nu ook Drs. Nederhorst zich positief opstelde t.a.v. een matiging. Laten wij intussen in dit verband twee dingen voor ogen houden. In de eerste plaats : wij bevinden ons al enige jaren - van 1964 af - in een situatie van overbesteding. Een Kabinet van welke politieke samenstelling ook zou tot een pijn doende en in vele sectoren der samenleving klachten uitlokkende beteugeling der uitgavenstijging moeten komen. In de tweede plaats : om die beteugeling van voldoende omvang te doen zijn en te doen slagen als teamwork, most elke Minister, geen uitgezonderd, een bijdrage leveren, zij het met handhaving van de onderlinge prioriteitenverhouding. Voor zulk teamwork zullen wij niet alleen begrip hebben; wij zullen het positief waarderen. Wanneer inderdaad een krachtige beteugeling van de uitgavenstijging tot stand komt alsmede een meer evenwichtige ontwikkeling van lonen en prijzen, lijkt het niet onmogelijk dat alsnog voor 67 een financieringstekort zal resteren. Ook over de vraag hoe zulk een eventueel gat zou moeten worden gedicht, is al een discussie in ons land aan de gang. Op zichzelf kan dat in het geheel geen kwaad; ook voor de overheid is het goed tijdig te vernemen wat er in het volk leeft en vooral zich - met handhaving van eigen verantwoordelijkheid - tijdig op feiten en motiveringen te bezinnen. Ik meen - een enkele m.i. niet zo voor de hand liggende twijfel die ik heb vernomen ten spijt - dat door de KVP op en na de jongste Partijraad voldoende duidelijk is gesteld waarom aan het tweede deel van de (overigens door de inflatie al weer achterhaalde) belastingcorrectie niet moet worden getornd.

Wettelijk vastgelgd. Twee delen als één geheel aanvaard. Belastingverhogingen van het najaar aanvaard in het vooruitzicht mede van deze correctie. Sociale rechtvaardigheid, met name voor zelfstandigen en middengroepen. Gevaar voor aantasting produktieve prestaties en particuliere besparingen. De te hoge druk van de loon- en inkomstenbelasting wekt de neiging, te zoeken naar allerlei lapmiddelen voor speciale problemen. Maar dat kan weer leiden tot onevenwichtigheden en onrechtvaardigheden : tussen loon- en inkomenstrekkers onderling en tussen werknemers en zelfstandigen. Hét probleem voor de toekomst blijft vooral, dat de belastingvrije voet voor de lagere inkomenstrekkers dus - nog te laag ligt en dat de progressie te snel inzet en dan meteen te steil verloopt. Laten wij niet vergeten, dat de loon - en inkomsten belasting in ons land in 1954 32 % van de totale belastingopbrengst leverde en in 1966 al was gestegen tot ruim 42%.

Het fiscale program van het najaar behelsde meer dan 800 miljoen extra lasten minus (geblokkeerd) 400 miljoen in de vorm van belastingspaarbrieven. Zouden die niet doorgaan -het gaat erop lijken - dan komt "de volle mep" erbij! De collegae Lucas en Notenboom hebben aan de Regering intussen wel gevraagd waar de aangekondigde verzachting van het ongehuwdentarief blijft. Andere directe belastingen? Van de zijde van de P.v.d.A. pleit men voor meer successierechten, extra vermogensbelasting en boven op de voorgenomen speculatiewinstbelasting nog een vermogensaanwasbelasting. Drs. Nederhorst heeft in zijn jongste rede voor deze Kabinetsperiode zulke additionele eisen niet gesteld. Dat was verstandig. Maar de partij blijkt het wel voor de toekomst op de verlanglijst te hebben. Dat is uiteraard haar goed recht. Maar wij zijn ervan overtuigd, dat men aldus geheel op de verkeerde weg zou raken. In de eerste plaats zou de opbrengst bepaald niet indrukwekkend zijn. Maar bovendien zou dit alles boven op de toch al zware druk in deze sfeer de particuliere besparingen en beleggingen sterk ontmoedigen en een

verdere kapitaalvlucht krachtig in de hand werken. Ons land zou geen voordeel maar schade ondervinden van zulke operaties. In dit verband nog een meer algemene opmerking. Voortdurend horen wij van de zijde der P.v.d.A. aanbevelingen om via een directe ingreep van de staat wijzigingen te brengen in de inkomens- en vermogensverhoudingen, in de verdeling van de koek dus. Een geleidelijke en van onder op groeiende ontwikkeling naar evenwichtiger vermogensverhoudingen is ónze wens; ons program duidt dat aan en wij zullen

daaraan mede in het kader van onze bevordering van een levende sociaal-economische democratie blijven vasthouden. Een gezonde ruimer gespreide verantwoordelijkheid, een veel verdere vermogensverbreiding in brede kring met behoud en versterking van ons vrije ondernemingsgewijze produktiestelsel, wij zullen er hard aan blijven werken. Laat men niet de indruk hebben, dat we er met een herverdeling van boven af van de bestaande koek zijn. Laten wij beseffen, dat wij allen het vooral ook moeten hebben van de inspanning tot vergroting van de koek voor allen. Het regerings program ook van dit Kabinet wijdt er, zij het in andere termen, een belangrijke passage aan, die de laatste tijd te weinig wordt belicht. Laten wij bij het zoeken van eventueel nodige aanvullende financieringsmiddelen ook bedenken, dat de verhouding directe-indirecte belastingen in ons land in 1954 ongeveer 50 - 50 was en nu ongeveer 58 - (de meest ongunstige verhouding voor de directe belastingen in de EEG). Tot mijn genoegen heb ik begrepen uit de jongste speech van de Heer Roolvink, dat ook de A.R.Po in die richting denkt. Drs. Nederhorst stelde vorige week, dat nieuwe "indirecte belastingen, die de brede massa in het bijzonder treffen, een niet te verteren zaak is". Ons standpunt : zouden nieuwe indirecte belastingen nodig zijn, dan moet rekening worden gehouden met de kinderrijke gezinnen en de laagste inkomenstrekkers. Ik dacht dat de beide standpunten niet per se onverenigbaar behoeven te zijn. Laten wij ook niet vergeten, dat de sociale rechtvaardigheid in een heel ander licht komt te staan wanneer blijkt, dat bij de meeste directe belastingen het draagkrachtbeginsel niet meer zo werkt als velen nog veronderstellen : in zeer
vele gevallen vindt afwenteling op anderen plaats, die geen of onvoldoende economische of maatschappelijke macht hebben. Bij sommige indirecte belastingen daarentegen bestaat keuzeen uitwijkmogelijkheid waardoor het sociale effect anders moet worden beoordeeld dan men gewoonlijk veronderstelt. Goede consumentenvoorlichting kan ook in dit opzicht gunstig werken. Toch moeten wij ook mbt een eventueel noodzakelijke verhoging van indirecte belastingen wel degelijk binnen strakke grenzen blijven. Omzetvermindering met gevolgen voor de schatkist zou anders kunnen resulteren. Maar ook afwenteling op de particuliere besparingen, hetgeen eveneens voor de totale economie averechts werkt, nog afgezien van het ernstige probleem van de verhouding particuliere - en overheidsbesparingen. Willen wij de kernpunten van het Kabinetsprograra verwezenlijken op een sociaal-rechtvaardige manier - en dus ook gecombineerd met een krachtige strijd tegen de geldontwaarding - dan moet de nadruk onder de huidige omstandigheden vooral liggen op produktie-vergroting (o.a. zeker voorshands geen verdere dan de reeds overeengekomen arbeidstijdsverkorting), matiging van de stijging der overheidsuitgaven, opvoering van de particuliere besparingen in brede kring, uiterste beperking van een eventueel resterend begrotingstekort, zo nodig opvulling daarvan in de sfeer der indirecte belastingen rekening houdend met lagere inkomenstrekkers en kinderrijke gezinnen, blijvende bevordering van een gezonde en levende sociaal-economische democratie (medezeggenschap, bezitsvorming) met speciale aandacht voor het midden- en kleinbedrijf ook in de agrarische sector. Intensief contact en beraad met velen die zich tot ons hebben gewend. Conclusie : zeer vele burgers voelen zich bekneld tussen bureaucratie en administratieve rompslomp. Waar moeten zij heen om gehoor te vinden? Men voelt zich vaak als mens vastlopen op een ondoordringbaar apparaat. Er zijn gelukkig tal van humane en hulpvaardige ambtelijke functionarissen

Maar de optelsom van tal van ingewikkelde regelingen werkt vaak als een muur is ingewikkelder geworden, nationaal en internationaal. Het beleid dus ook. Dat is ten dele onvermijdelijk en kan in een aantal opzichten niet in een handomdraai worden veranderd. Toch wil de KVP dat een ernstig punt van beleid voor de toekomst wordt : een krachtige poging om tot meer eenvoud, tot meer soepelheid, tot meer duidelijkheid te komen mbt de woningvoorziening (waardering voor eerste stap Minister Bogaers); de uitvoering van de sociale verzekeringswetgeving (eerste aanzet Minister Veldkamp); het fiscale beleid (leeft bij Staatssecretaris Hoefnagels); de talrijke regelingen mbt. het economische leven, i.c. de handel. Wij zullen bovendien extra aandacht wijden aan administratieve rompslomp van nieuwe ontwerpen en voorstellen; bij een totaaloordeel zal dat aspect steeds zwaar meetellen. Ook zó moet de leefbaarheid van ons land met zijn groeiende en zich ontwikkelende bevolking worden verbeterd, zonder dat de grondslagen van het beleid zelf worden aangetast. Het probleem speelt bepaald ook op het gemeentelijke vlak (waardering voor brief Partijvoorzitter Aalberse). Mij is een gemeente bekend, die nu rond 150.000 inwoners heeft en die om de lasten van gestegen kapitaalsuitgaven te helpen dekken, erin is geslaagd de gewone dienst te ontlasten door in een periode van 5 jaren ondanks de groei van de bevolking met 20.000 zielen, toch het aantal gemeentelijke ambtenaren niet uit te breiden. Voorbeeld.
Op onze jongste Partijraad kwamen wij tot de conclusie, dat onze partij met onze geestverwante ministers in het Kabinet- Cals ondanks Kabinetswisseling, met alle ernstige vragen en problemen van deze tijd als christelijk geïnspireerde partij zichzelf wist te blijven en een beslissènde invloed op de landspolitiek kon blijven uitoefenen. Intussen zijn de problemen er niet gemakkelijker op geworden.

De crisisgeruchten zijn zelfs niet van de lucht; de liberale oppositie roert zich daarbij danig. Laten wij ons niet laten misleiden : een Kabinetscrisis betekent bepaald geen patent-geneesmiddel. Ik ben het met Dr. Berghuis eens : Twee crises in korte tijd is heel veel. De regeerbaarheid van ons land is een groot goed. Het linksaf van de Heren Tans en Meester moet echter een eenzame wandeling blijven. Wij moeten met de werkelijke behoeften en noden van ons volk, waarvan ik heb getracht iets te schetsen, rekening houden. Dan kan het Kabinet rechtdoor. Dan kan het op de steun van de KVP blijven rekenen.